

Міжрегіональна Академія управління персоналом
Міжнародна Кадрова Академія
Конфедерація недержавних вищих закладів освіти України
Українсько-Азербайджанський інститут
соціальних наук і самоврядування Г. А. Алієва
Духовно-просвітницький Центр імені Святих Апостолів
ГО "Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління"

УКРАЇНЬКА ДЕРЖАВА І ЦЕРКВА: ФІЛОСОФСЬКІ, ТЕОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ В ІНТЕРЕСАХ ЛЮДИНИ

*Матеріали науково-практичної конференції
м. Київ, МАУП, 19 травня 2016 р.*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2016

Редакційна колегія: *М. Н. Курко* (голова), д-р юрид. наук, проф.
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.
В. М. Воронін (відповідальний редактор), д-р іст. наук
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.
М. Л. Головка, д-р іст. наук, проф.
В. І. Литвиненко, д-р. юрид. наук, доц.
Ю. О. Мєлков, д-р філос. наук
Діонісій Мартишин, прот., д-р богосл. наук
Н. Б. Отрешко, д-р соціол. наук, проф.
Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., доц.
Ю. П. Сурмін, д-р соціол. наук, проф.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 25.05.16)*

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Українська держава і Церква: філософські, теологічні та практичні аспекти співпраці в інтересах людини: Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, МАУП, 19 трав. 2016 р. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. — 240 с.

У пропонованому збірнику подано статті та тези учасників науково-практичної конференції, що охоплюють широку проблематику ролі Церкви у сучасній Україні та перспективи розвитку державно-церковних відносин.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться питаннями державно-церковних відносин.

ЗМІСТ

Бідзюра І. П.

Державно-церковні відносини,
свобода совісті та віросповідальна
політика в сучасній Україні 5

Варзарь І. М.

Очерк жизнедеятельности
Петра Могилы в историологии
соотношения религии, церкви
и власти ренессансного времени:
автореференции избранных страниц
моей выстраданной книги 8

Головатий М. Ф.

Свобода совісті: релігійний
та соціальний аспекти осмислення
та забезпечення у житті людини 27

Гула Р. В.

Практика державно-церковних
відносин між радянською владою
та Руською православною церквою
у 1918–1929 рр. 32

Дегтяр О. А.

Взаємозв'язок церкви
та інформаційного суспільства 35

Драгомирецька Н. М.

Соціальні проекти релігійних
спільнот: світові тенденції 38

Заросило В. О.

Деякі питання організації
і проведення масових релігійних
заходів 42

Кальниш Ю. Г.

Перспективи розвитку державно-
церковних відносин в Україні
(соціальне партнерство) 46

Козюра І. В.

Церква і народна освіта
на Полтавщині 49

прот. Діонісій Мартишин

Діалог Української
Православної Церкви
та Української держави
в соціальній думці Блаженнішого
Митрополита Володимира
(Сабодана) 53

Мєлков Ю. О.

Церква та держава як філософські
концепти: спорідненість
чи протилежність? 64

Отрешко Н. Б.

Сравнение социальных доктрин
католической и православной
церквей 73

Попов В. Ж.

Церква в умовах революції
та громадянської війни
1917–1920 рр. 80

Романенко Є. О., Чаплай І. В.

Особливості взаємодії держави
і Церкви: історія та сучасність 91

Ручка А. О.

Сучасна духовність у фокусі
соціологічної аналітики 96

Сагач Г. М., Мартиненко В. Ф.

Актуальні проблеми розвитку
духовно-моральної культури
особистості та суспільства:
діалог християнської Церкви
і суспільства 104

Сурмін Ю. П.

Релігія та освіта в Україні:
контури взаємодії 114

Бельська Т. В.

Церква в умовах трансформацій
глобалізованого світу 122

ДІАЛОГ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В СОЦІАЛЬНІЙ ДУМЦІ БЛАЖЕННІШОГО МИТРОПОЛИТА ВОЛОДИМИРА (САБОДАНА)

*“Церква має прямувати шляхом свободи,
залишаючись внутрішньо й зовнішньо
незалежною від держави”*

***Блаженніший Митрополит Володимир
(Сабодан)***

Діалог Української Православної Церкви з Українською державою у процесі суспільно-політичних трансформацій, його богословське осмислення та політологічне вивчення є важливими як для соціальної доктрини Православної Церкви [17; 18], політичної теології, політології, так і для подальшого науково-теоретичного вивчення суспільно-політичних відносин в Україні. Питання церковно-державних відносин завжди були актуальними, оскільки діалог, взаємодія Церкви та держави значною мірою визначали вектор духовного та політичного розвитку суспільства упродовж усієї складної та багатогранної історії людства.

Враховуючи прагнення усього народу до демократичних цінностей Європи, спираючись на соціальне вчення Православ'я, мусимо наголосити, що Українська Православна Церква і держава мають взаємодіяти, співпрацювати, вести всебічний діалог, беззастережно визнаючи та шануючи автономію одна одної [7, с. 249]. Тільки визнання взаємної автономії Церкви та держави, партнерські взаємовідносини церковних та державних інститутів є фундаментом та запорукою плідного конструктивного діалогу в українському суспільстві.

Зазначимо, виклики, що стоять перед Українською Православною Церквою та Українською державою, вимагають створення концепції взаємодії церковних, державних інституцій та громадянських об'єднань. Вся історія соціальної думки Православ'я є історією пошуків духовних векторів побудови життя суспільства на засадах християнської моралі. Українська Православна Церква приділяє велику увагу розвитку стосунків з державою, наукою, освітою, суспільством загалом, відчуваючи його прагнення, біль, інтереси та занепокоєння.

Навіть у суспільстві, де панують секулярні цінності, Церква опосередковано впливає на формування духовного світу людини, політичну ідеологію, геополітику, соціальну політику держави та загалом гуманізує світ. Церква, розкриваючи християнинові його власний багатий духовний світ, вмотивовуючи його соціальну, духовну й політичну активність, значною мірою огорджує людину від різних соціальних і політичних конфліктів, маніпуляції, ідеологічної омани. Тому не виникає сумніву, що Українська Православна Церква у своїй проповіді та соціальному служінні формує поле сучасної української гуманітарної політики. Варто підкреслити, що справжній демократичний розвиток суспільства певною мірою визначається змістом та конструктивним наповненням взаємодії Церкви та держави, багатогранною діяльністю релігійних інституцій у взаємовідносинах із суспільством. Тому і не дивно, що питання діалогу Православної Церкви та держави постійно перебувають у науковому полі як богословських, так і політологічних досліджень [2; 3; 5; 14; 18].

Про важливість, життєву необхідність, потребу постійного діалогу Церкви, держави, політичних лідерів, церковних діячів, науковців та представників громадськості постійно говорив “духовний батько мільйонів православних вірних” [15, с. 3] — у Бозі спочилий Предстоятель Української Православної Церкви Блаженніший Митрополит Київський і всієї України Володимир (Сабодан). Звертаючись до духовенства та мирян, митрополит Володимир наголошував, що без об’єднання Православ’я, політичного консенсусу, без інтеграції християнських зусиль у напрямі розвитку держави вирішити нинішні проблеми українського соціуму неможливо [7; 8; 10; 12; 13].

Зауважимо, що актуальність дослідження діалогу Української Православної Церкви та Української держави обумовлена тим фактом, що проблеми взаємовідносин держави та релігійних інститутів постійно перебувають у фокусі науковців, були і залишаються темою постійних запеклих дискусій між священством, політиками, парафіянами, теологами, політологами та державними діячами [2; 6; 14; 16; 21; 23].

У сучасних умовах Українська Православна Церква, крокуючи разом з суспільством до максимальної демократизації життя, суспільних відносин, покликана бути не лише духовним лідером, а й дбати про максимальне зменшення тиску держави на духовні, соціальні, політичні та економічні процеси розвитку України. Ефективна система взаємодії Церкви та держави є не тільки найважливішим, ключовим напрямом реформування українського суспільства, а й найважливішою основою конструктивного розвитку майбутнього усього людства.

Зазначимо, що соціальна думка Українського Православ’я початку ХХІ сторіччя формувалася у рамках богословських ідей “одного з найвизначніших церковних діячів у нашій новітній історії” [15, с. 6], апостола Українського Православ’я — Предстоятеля Української Православної Церкви, пріснопам’ятного Блаженнішого Митрополита Київського та всієї України Володимира (Сабодана) [19, с. 153]. Предстоятельське служіння

Блаженнішого Митрополита Володимира в умовах постійної національної конфронтації, політичної боротьби в українському суспільстві, інформаційної маніпуляції та церковного розколу є прикладом молитовного подвигу, смирення, християнської самопожертви та відданої духовної боротьби за істину Христову. Любов, єдність, порозуміння, консенсус, взаємоповага та згода у суспільстві — ось фундамент головної ідеї богословської соціальної позиції митрополита Володимира [12, с. 150]. Духом єднання, прощення, порозуміння та мудрості просякнуті проповіді, статті, звернення та доповіді Предстоятеля Української Православної Церкви, присвячені українському суспільству [7; 10; 12; 13; 19].

Блаженніший Митрополит Володимир завжди говорив, що без політичного консенсусу, без діалогу культурних та політичних еліт не може існувати та повноцінно розвиватися Українська держава [13, с. 337]. Приділяючи першоступневе значення богослов'ю Церкви, соціальній думці християнства, духовній просвіті в Україні, Блаженніший у своєму богословському спадку неодноразово підкреслює важливість актуального завдання воцерковлення українського суспільства, прилучення громадян України до духовних скарбів Православної Церкви. Книги Блаженнішого Митрополита Володимира “Слово Предстоятеля”, “В ім'я Отця і Сина і Святого Духа: Послання, проповіді, промови, інтерв'ю”, ““Благословіть запитати”: відповіді на питання вірних Української Православної Церкви”, збірка “Доповіді, промови, звернення”, “Мысли разных лет”, “Слова и речи” зачіпають питання церковно-державних відносин, соціального та місіонерського служіння Церкви в сучасному суспільстві.

На думку Блаженнішого, православне богослов'я наполягає на тісній співпраці Церкви та держави, релігійних організацій та громадськості. У своїй книгах, проповідях, промовах та зверненнях митрополит Володимир торкався важливих проблем діалогу Церкви та держави, політології, філософії та богослов'я як фундаменту конструктивного суспільного розвитку. Доробок архіпастиря дає чудовий приклад цілісного богословського мислення, чуйного до питань сучасності та творчо відкритого для прогнозування християнського майбутнього.

Підкреслимо, що для християн важливо осмислити з погляду соціального вчення Церкви діалог Церкви та держави, розглянути процеси глобалізації та виробити новий стиль життя, який би відповідав викликам часу, залишаючись укоріненим у богослов'ї Православної Церкви. Осяяна любов'ю, красою, милістю та милосердям слава Христової Церкви, політика, філософія, родинні цінності, думки святих отців Церкви, християнська філософія історії та проблеми сучасного суспільства знайшли своє місце в соціальній думці Блаженнішого Митрополита Володимира [7, с. 81–93]. Головні духовні вектори творчості митрополита спрямовують сучасників до розуміння того, що подолати розпад, хаос, деградацію, руйнування суспільних інститутів та соціальних зв'язків людства, корупцію, політичну оману, ідеологічну маніпуляцію можна лише в спосіб повернення до цілісності та гармонії у

Христі [12, с. 194]. На думку Блаженнішого, динамізм краси, любові, милості, піклування, преображення, дух творіння та творчості є притаманним для християнської місії та православного богослов'я [7, с. 30–31].

Митрополит Володимир постійно наполягав на нерозривній єдності євхаристичної етики та соціального служіння Православної Церкви [12, с. 129]. Духовний син, церковний учень й послідовник Блаженнішого Митрополита Володимира, Митрополит Олександр (Драбинко) підкреслює, що “Церква є не лише соціологічною реальністю, а й реальністю містичного плану: втіленим у просторі та часі Христовим Тілом” [1, с. 70]. Саме тому літургичне мислення православного християнина, на думку православних богословів, конструктивно впливає на розвиток культури, економіки, господарської діяльності та громадської активності. Євангеліє Христове (проголошення Слова) та Євхаристія (служіння Слову) є вічними орієнтирами для християнської соціальної місії (дияконія, справи любові та милосердя). Митрополит Володимир наполягає на необхідності не лише позитивного ствердження християнського богослов'я в світі та суспільстві, а й на конструктивній критиці соціальних реалій та явищ сучасної культури у світлі богослов'я Православної Церкви [12, с. 84–85].

Аналізуючи соціальну думку Блаженнішого Митрополита Володимира, зазначимо що питання геополітики, міжнародної співпраці та цивілізаційних тотожностей сьогодні хвилюють не лише політологів та політичних іміджмейкерів. Ці проблеми є вкрай важливими для соціальної доктрини Церкви та політичної теології. Християнська спільнота, усвідомлюючи суворі виклики секулярного світу, глобалізації, політики, фінансової залежності, починає дедалі більше замислюватися над власним соціальним вченням та ставленням до держави, суспільства, економіки, політики, світу загалом. Не менш важливим є усвідомлення того, що від голосу Православної Церкви у цих питаннях залежить майбутнє усього людства [12, с. 80–81].

Варто зазначити, що соціальне вчення Церкви — це християнське богословське знання про сутність, устрій та розвиток людського суспільства [22, с. 6]. Вивчаючи тисячолітній досвід людства, релігійні переконання людей, історію впливу Церкви на культуру, політичне життя, розвиток науки, можна стверджувати, що соціальне вчення Церкви є сполучною ланкою між політикою, соціальною філософією та богослов'ям Церкви. Саме тому, на нашу думку, важливе завдання соціального вчення Православної Церкви й політичної теології в Україні полягає в богословському осмисленні діалогу Церкви та держави, у формуванні процесів громадянського суспільства, у виробленні стратегії подолання тоталітарних ідеологій та у боротьбі за права та свободи громадян.

Українська Православна Церква є школою, яка вчить своїх членів розвивати відносини з Богом і ближнім на основі свободи, а не примусу. В цьому, зокрема, радикальна відмінність вчення Христа від політичної ідеології, яка не завжди приймається людиною вільно, а примусово насаджується через

державний тиск, радикальну політичну діяльність певних партій та політичних лідерів.

Соціальна думка Православ'я, враховуючи демократичні перетворення у світі, зазначає, що держава — форма політичної організації суспільства, головне знаряддя політичної влади. Держава виникла в результаті закономірного суспільного розвитку, поділу праці, появи майнової власності й утворення соціальних станів, класів. Християнство, яке слідує заповідям Христа, навчає людей позбавитися етатизму, політичної маніпуляції і брати на себе відповідальність за власне життя, за суспільство і демократичну розбудову держави. Це робить Церкву корисною у вирішенні проблеми патерналізму, і саме такий внесок у розбудову громадянського суспільства можуть робити Українські Церкви [4; 23]. На думку архімандрита Кирила (Говоруна), Церква через політичну теологію може допомагати суспільству лікувати не лише причини, а й симптоми суспільно-політичних хвороб. Серед таких симптомів він називає насамперед відсутність здорового глузду, коли людина поринає в облудливий світ ідеологічних спотворень, політичної маніпуляції суспільною свідомістю й тотальної політизації людського життя [4].

Мусимо погодитися, що взаємовідносини Церкви й держави — явище динамічне, вони змінюються разом з розвитком історії людства. Ані політичні інститути, ані православні громади світу не перебувають в ізоляції: вони завжди існують у певному соціально-політичному контексті, геополітичному просторі, певному культурному оточенні, в якому і розвивають свої відносини, взаємодію і багаторівневий діалог.

Відповідно до соціальної думки Блаженнішого Митрополита Володимира, Православ'я, яке прийняте понад тисячу років тому нашими предками, завжди освячувало існування української держави, може і мусить бути основою національної ідеї для України як європейської держави. Архіпастир наголошував на тому, що наша земля, просвічена апостольською проповіддю святого апостола Андрія Первозванного, здавна зберігає в собі істину православної віри та євангельської чистоти. Набута століттями православна духовність допомогла нашому народу вистояти у часи нелегких випробувань, зміцнюючи його вірою, надією та любов'ю [6]. Без духовного фундаменту та духовної ідеї ніяка держава не може існувати й розвиватися. Розвиток української держави, громадянського суспільства і нації в цілому без національної ідеї на основі релігійних переконань та духовних цінностей так само неможливий, як життя тіла без душі.

Відомий український вчений, професор Ю. П. Чорноморець у статті “Ідеал Християнської України як вимога соціального вчення християнських Церков” розмірковуючи над національною ідеєю України, зазначає, що складові національної ідеї — це дуже прості принципи християнського життя: святість правової справедливості; святість прав людини; солідарність, яка є самою душею суспільства. Кожна людина може погодитися з такими демократичними принципами, навіть не будучи християнином чи віруючою людиною [23].

На думку Блаженнішого Митрополита Володимира, світові релігії є тими інститутами, які покликані зберігати моральні норми, захищати релігійні ідентичності та виховувати на засадах моралі гідних громадян. Соціальне вчення Церкви, тісно співпрацюючи з політологією, може запропонувати українському суспільству, політичним силам, партіям та громадським об'єднанням свою унікальну модель модернізації політичної культури України.

Українська Православна Церква сповідує демократичний принцип співпраці, діалогу та взаємодії з Української державою, пам'ятаючи слова апостола Павла: “Немає влади, яка не від Бога” (Рим. 13:1). Але ці слова не є підвалиною тотального конформізму, етатизму, “рабської психології”, слова святого апостола Павла закладають основи партнерської взаємодії та порозуміння між Церквою та державою.

Церква Христова, згідно зі своїм соціальним вченням, принципово може існувати у будь-якій країні з будь-яким державним устроєм та у будь-яких відносинах з державною владою. Церква визнає державу, на території якої перебуває і громадянами якої є її прихожани. Українська Православна Церква, співпрацюючи, ведучи діалог з різними політичними силами, не ідентифікує себе з ніякою ідеологією і не пов'язує існування своїх церковних інститутів ні з однією політичною партією. Церква навчає своїх вірних: “Водночас християни повинні ухилятися від абсолютизації влади, від невизнання меж її суто земної, тимчасової і скороминущої цінності, зумовленої наявністю в світі гріха й необхідністю його стримування. За вченням Церкви, сама влада також не вправі абсолютизувати себе, поширюючи свої межі аж до цілковитої автономії від Бога й установленого Ним порядку, що може призвести до зловживання владою і навіть до обожнення правителів. Держава, як і інші людські установи, нехай навіть і спрямовані на добро, може мати тенденцію до перетворення на самодостатній інститут. Численні історичні приклади такого перетворення свідчать, що в цьому випадку держава губить своє справжнє призначення” [16, с. 10].

Навіть за умов максимального сприяння з боку держави розвитку церковного життя богослов'я Церкви говорить про те, що жодне царство від світу цього ніколи не зможе вмістити Царство Боже не від світу цього. Християни усього світу пам'ятають слова Святого Письма: “Постійного міста не маємо тут, а шукаємо майбутнього” (Євр. 13:14).

Церква покликана благословляти й освячувати цей світ, а отже й процеси політичного життя, державотворення, економічні реформи, розбудову суспільної соціальної плоти людського буття. Але водночас місія Церкви у цьому відношенні — свідчити також про межі й обмеженість політики та ідеології на шляху спасіння людства. Мета людського життя, згідно з вченням Церкви, не будівництво на землі “світлого майбутнього”, а спасіння душі, єднання з Богом. Щойно держава втручається у внутрішні питання духовного життя віруючої людини, починає зазіхати на сферу духу, щойно людина перетворюється на засіб, а держава та її проекти — на мету, Українська Православна Церква услід за Спасителем здійсмає свій голос і застерігає: “Яка

користь людині, що здобуде весь світ, але душу свою занапастить? Або що дасть людина взамін за душу свою?” (Мф. 16:26). Сучасна соціальна думка Церкви виходить з того, що на вершині ціннісної піраміди політичних цінностей перебуває людина, створена за подобою та образом Божим, а не держава та ідеологічні конструкції. Держава існує лише для того, щоб дати можливість кожному бути самим собою та реалізувати свою свободу, одержану від Творця. Саме тому православні християни, відстоюючи загальні демократичні цінності, мають на увазі передусім блага демократії: участь усіх громадян у владі, вплив на владу, розвиток громадянських свобод, ініціатив, повну свободу релігійних віросповідань, вираження поглядів та думок. Лише будучи причетними до цінностей демократії, можна стати справді вільними громадянами.

Бути православним християнином у сучасному світі — означає не лише вивчення Святого Письма, богословських творів святих отців Церкви, відвідування богослужінь, а й рішучі політичні дії у реалізації православних цінностей у реаліях сучасного життя та в подоланні глобальних проблем людства.

Численні сучасні політики України початку дев'яностих та після Майдану 2013–2014 років, справедливо критикуючи негативні наслідки імперіалізму Росії, роблять таку ж непоправну помилку, коли ставлять існування церковних громад в залежність від державних та національних інтересів. Різниця лише в тому, що в Синодальний та Радянський період Церква перебувала в тоталітарному “полоні” імперських “амбіцій”, а в роки незалежної України її “полонять” ідеєю національної гордині та “ура-патріотизму” [5, с. 13]. Через політичну спекуляцію на темі патріотизму та національної ідеї відбувається втрата унікальної духовної та цивілізаційної сутності Українського Православ'я, яке об'єднує західну та східну Україну.

Митрополит Володимир (Сабодан), підкреслює, що справжня духовність людини — це крокування шляхом любові, прощення, милосердя та побудови комунікативної платформи свідчення усьому світові про єднання усіх народів і континентів земної кулі у Бозі. На думку церковного ієрарха, якщо сучасна людина хоче бути справжньою дитиною Божою, відданим учнем Всевишнього, вона мусить, незважаючи на гостру критику на свою адресу з різних боків, долати ідеологічні протиріччя, дрібне політиканство, інформаційну маніпуляцію, національну ворожнечу, утверджуючи істинне буття у єдності та любові [11].

Українська Православна Церква завжди засуджувала і нині засуджує воєнничий радикальний націоналізм, антисемітизм, нацизм, прояви культу насилля, шовінізму, агресії, расизму, спроби знищення демократичних свобод, прав людини, політичного плюралізму та найбільшого демократичного досягнення у сфері комунікації — свободи слова.

Наголосимо, що митрополит Володимир (Сабодан) стверджує, що розпалювання національної ворожнечі, авторитаризм, політичний терор — одні з найбільших загроз сучасного світу. Тому у певну історичну епоху людина

заново має відкрити для себе Закон Творця і героїчну, віддану, жертвовну модель свідчення про вищі духовні цінності буття. Сьогодні, як ніколи, постає гостра необхідність усвідомити, що метафізичні виміри життя людства, свобода слова, права людини, демократичні цінності — це не тільки світосаянні вектори розвитку суспільства, а й фундамент справжньої модернізації, духовного оновлення людства [11].

Предстоятель Української Православної Церкви постійно повторював слова, які можуть бути дороговказом для усіх громадян України, які прагнуть свободи та демократії: “Бог звільняє людину від тоталітарного та ідеологічного рабства і об’єднує у колі Своєї любові” [11].

Православні християни в Україні протягом усієї церковної історії постійно намагалися зламати так звані імперські ідеологічні шаблони сприйняття Православ’я. На сьогодні, свобода від “кріпаччини” в церковному житті, прагнення до незалежності в усіх сферах церковного буття та атмосфера безперервної богословської дискусії — відмінна характеристика Православ’я в Україні.

Українське Православ’я має свій особливий імпульс духовної радості, свободи, радіння, подяки, захоплення красою природи, містичного інтуїтивізму споглядання Творця через усну народну творчість, образотворче мистецтво, ремесла та національні традиції. Однак така унікальність та неповторність богословської думки українського Православ’я не мусить мати нічого спільного з політичними спекуляціями, національною ненавистю та геополітичними проектами світської держави.

Українська Православна Церква — це Церква, яка приймає багату й безцінну українську культуру, мову, національні традиції, ментальні відмінності, враховує складну історію нашої держави для формування та розвитку повноцінної та плідної церковної місії [9]. Використання благодатних дарів, особливостей певної нації є необхідною умовою для місцевого церковного життя. Сприйняття всіх особливостей національної культури збагачує в цілому церковне життя. Але така мудра церковна політика, відповідно до соціального вчення Церкви, не повинна залежати від державних кордонів, національної ворожнечі, інтересів державних керманців та “національно-визвольних змагань” лідерів політичних партій.

Політизація церковного життя, втручання державних діячів у внутрішнє життя Церкви, проникнення ідеології войовничого націоналізму в церковне життя та політична кон’юнктура, яка змінюється перед черговими парламентськими або президентськими виборами в Україні, були причинами багатьох церковних розколів та християнських розділень. Мусимо визнати, що проблема войовничого націоналізму в Церкві, політизація церковно-парафіального життя є проблемою не лише України, а й Росії, Греції, Сербії, Македонії та інших країн світу. Наприклад, плани певних державних керманців та “патріотичних” політичних сил України побудувати свідому, національну державну “Церкву”, залежну від геополітики, виборчих технологій, маніпуляції та утилітарних прагнень політиків цілком збігаються із імперіалістичними, шовіністичними та монархічними поглядами радикальних

сил “православних сталіністів” у Росії. Священик Павло Бочков вважає, що ідеологічна відмінність українських радикальних націоналістичних сил та російських монархістів лише в тому, що одні хочуть одягти Христа Спасителя в українську вишиванку та шаровари, а інші — в мундир імператорської гвардії та офіцерські еполети [5, с. 24].

Показовим є те, що як комунізм, так і сучасний радикальний націоналізм, по суті заперечують державу та право людини на свободу совісті, оголошуючи норми права й свободи громадян “зрадою” чи порушенням “національних інтересів”. Комунізм і войовничий, радикальний націоналізм протиставляють волі Бога, або самовизначенню людини щось “вище”: диктатуру пролетаріату або так звану волю титульної нації, які мають реформувати державу. Держава, згідно із соціальним вченням Церкви, не лише має залишати вільний простір для політичного плюралізму, пошуку істини буття, а й створювати умови для модернізації політичної системи, всебічної демократизації життя українського соціуму.

Наголосимо, що безперервні спроби втручання в церковне життя з боку певних політичних сил не дають змоги загоїти розкол, але, навпаки, заострюють наявні цивілізаційні суперечності та проблеми церковної єдності. Політизація церковного життя, спроба розв’язати внутрішні церковні проблеми виключно політичними методами на основі однієї певної політичної ідеології призводять лише до ще складніших суперечностей, незгод та до нових церковних розколів. А в кінцевому підсумку найвірогіднішим наслідком політичного втручання у внутрішнє життя Церкви може стати не лише розкольніцька структуризація церковного життя, а й дестабілізація громадського порядку, розв’язання релігійної війни.

Спираючись на безцінний духовний спадок митрополита Володимира, ще раз наголосимо, що Українська Православна Церква вважає за необхідне розвивати співпрацю із державою у процесах модернізації політичної системи України. Століттями Церква опікується питаннями державотворення, культури, просвіти, науки та виховання. Українська Православна Церква вітає співпрацю між Церквою і державою у справі відновлення та збереження української культури та історії. Для православ’я є характерним трепетне ставлення до збережених мови, культурних традицій, іконографії, пам’яток сакральної архітектури. Збереження для нащадків рідної релігії, історії, культури є обов’язком для Церкви і держави.

Таким чином, підсумовуючи досліджене вище питання, відзначимо наступне.

По-перше, згідно соціальної думки митрополита Володимира (Сабодана), сьогодні перед Українською Православною Церквою стоїть величезне завдання проголошення апостольської проповіді про Христа сучасному світові, звершення Євхаристії з урахуванням культурно-історичних особливостей життя українського народу та соціальне служіння суспільству в умовах внутрішньої соціально-політичної нестабільності, а також глобальної кризи на планеті.

По-друге, православне богослов'я розвиває соціальну думку заради масштабної християнської присутності в усіх сферах людської життєдіяльності, заради богословської рефлексії, актуалізації церковної соціальної доктрини в галузі сучасної науки, заради затвердження базових християнських принципів у житті українського суспільства та повноцінного свідoctва про Христа перед лицем глобального світу.

По-третє, до конструктивної форми взаємовідносин Церкви та держави в умовах глобалізації можна віднести соціальне партнерство, соціальне служіння, миротворчу місію, збереження духовних цінностей. Українське суспільство, орієнтуючись на власну національну традицію, йдучи фарватером Православ'я, використовуючи християнські базові принципи, є здатним зберегти себе, мобілізувати життєві сили соціального самовідтворення та рушити в майбутнє глобального світу.

Література

1. *Александр (Драбинко), архиеп.* Бог, Человек, Церковь. — К.: Издат. отдел УПЦ, 2012. — 188 с.
2. *Алексеев В. М.* Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні: монографія. — Чернівці: Технодрук, 2012. — 392 с.
3. *Антоний (Паканич), митр.* Богословские статьи, доклады и речи. — К.: Издат. отдел Украинской Православной Церкви, 2013. — 448 с.
4. *Бортник Сергій.* “Політична теологія” в українському контексті. Нотатки з лекції архимандрита Кирила (Говоруна) // Інтернет-портал “Релігія в Україні” [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/26761-politichna-teologiya-v-ukrayinskomu-konteksti-notatki-z-lektsiyi-arximandrita-kirila-govoruna.html> — Дата доступу: 12. 05. 2016.
5. *Бочков Павел, свящ.* Выбор веры: Церковь или идеология: классификация церковных расколов постсоветского периода: монография / свящ. Павел Бочков, прот. Дионисий Мартышин. — К.: ДП “Изд. дом “Персонал”, 2012. — 264 с.
6. *Вітання* Блаженнішого Митрополита Володимира організаторам та учасникам Міжнародної науково-практичної конференції “Зародження та розвиток українського цивілізаційного простору: проблеми національного державотворення, духовної та культурної самобутності українського народу” // Українська Православна Церква. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу: <http://orthodox.org.ua/article/v%D1%96tannya-blazhenn%D1%96ishogo-mitropolita-volodimira-organ%D1%96zatoram-ta-uchasnikam-m%D1%96zhnarodno%D1%97-nau> — Дата доступу: 12. 05. 2016.
7. *Владимир (Сабодан), Митрополит Киевский и всея Украины.* Мысли разных лет. (Из архива Блаженнейшего Митрополита Киевского и всея Украины Владимира, Предстоятеля Украинской Православной Церкви) / Состав. и науч. ред.: Александр (Драбинко), митрополит Переяслав-Хмельницкий и Вишневский. — К.: Фонд памяти Митрополита Владимира, 2015. — 416 с.
8. *Владимир (Сабодан), Митрополит Киевский и всея Украины.* Слово Предстоятеля / Автор проекта епископ Александр (Драбинко) — К.: Издательский отдел УПЦ, 2008. — 346 с.

9. *Володимир (Сабодан), Блаженніший Митрополит Київський і всієї України*. Місія Православної Церкви на межі тисячоліть // Труды Київської Духовної Академії. — К., 2008. — № 8.
10. *Володимир (Сабодан), Митрополит Київський і всієї України*. В ім'я Отця і Сина і Святого Духа: Послання, проповіді, промови, інтерв'ю / Автор проекту та упорядник диякон Олександр Драбинко. — К.: Видання Київської Митрополії, 2005. — 492 с.
11. *Володимир (Сабодан), Митрополит Київський і всієї України*. Слово Блаженнішого Митрополита Володимира організаторам, учасникам та гостям установчої конференції “Україна без нацизму” // Інтернет-портал “Офіційний веб-сайт “Українська Православна Церква”. [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу: <http://archive-ortodox.org.ua/ru/node/9602> — Дата доступу: 06. 10. 2014.
12. *Володимир (Сабодан), Митрополит Київський та всієї України*. Доповіді, звернення, промови. — Т. XI. — К.: Фонд пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира, 2014. — 208 с.
13. *Володимир (Сабодан), Митрополит Київський та всієї України*. Доповіді, промови, звернення. — К.: Видав. відділ Української Православної Церкви, 2011. — 422 с.
14. *Держач А. Л.* Государственно-церковные отношения. — К.: Издат. отдел УПЦ, 2009. — 320 с.
15. *Олександр (Драбинко), митрополит Переяслав-Хмельницький і Вишневський*. Слово у день смерті Блаженнішого Митрополита Володимира // Пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира. — Т. XII. — К.: Фонд пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира, 2015. — С. 3.
16. *Основи соціальної концепції Української Православної Церкви*. — К.: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. — 80 с.
17. *Основы социальной концепции Русской Православной Церкви*. — М.: Отдел внешних церковных связей Московского Патриархата, 2001. — 128 с.
18. *Основы учения Русской Православной Церкви о достоинстве, свободе и правах человека*. — М.: Изд-во Московской Патриархии, 2010. — 32 с.
19. *Пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира*. — Т. XII. — К.: Фонд пам'яті Блаженнішого Митрополита Володимира, 2015. — 304 с.
20. *Пеций Михаил, прот., Мартышин Дионисий, прот.* Введение в социальную работу Церкви: учеб. пособие / прот. Михаил Пеций, прот. Дионисий Мартышин. — К.: Духовно-просветит. Центр имени Святых Апостолов, 2015. — 198 с.
21. *Пеций Михаил, прот., Мартышин Дионисий, прот.* Современные проблемы христианской философии истории: учеб. пособие. — К.: ДП “Изд. дом “Персонал”, 2016. — 198 с.
22. *Чопей Богдан, Мартышин Дионисий, прот.* Основы социального учения Русской Православной Церкви: учеб. пособие / Богдан Чопей, прот. Дионисий Мартышин. — К.: Духовно-просветительский Центр имени Святых Апостолов, ДП “Изд. дом “Персонал”, 2013. — 306 с.
23. *Чорноморець Юрій*. Ідеал Християнської України як вимога соціального вчення християнських Церков // Інтернет-портал “РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України” [Електронний ресурс]. — 2012. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/47555/ — Дата доступу: 02. 04. 2012.